

“TA’LIM VA TARBIYA UYG‘UNLIGI – KOMIL INSONNI SHAKLLANTIRISH GAROVI”

6Toshkent shahar Chilonzor
tumani 101-maktab o‘qituvchisi

Kurgonova Nigora Tursunpulatovna

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ta'lim va tarbiya uyg'unligi, ta'lim va tarbiya mazmunining uyg'unligi tamoyili, ta'limning tizimliliigi va izchillik tamoyili bayon qilinayotgan o'quv materialini mustahkamlash va ilgari o'tilgan materiallarni to'ldirishga xizmat qilish, tarbiya va unga bog'liq jarayonlarga yangi hamda sog'lom pedagogik tafakkurga tayangan holda yondashuv haqida batafsil bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *ta'lim uyg'unligi, tarbiya uyg'unligi, yaxlit ta'lim, uyg'unlik, izchillik tamoyili.*

Yosh avlodning ta'lim va tarbiyasi to'g'risida g'amxo'rlik qilish faqat hukumatimizning yoki maktablarning emas, birinchi navbatda har bir otaonaning muqaddas burchlaridan hisoblanadi. Har bir inson o'z farzandi yaxshi, barkamol nasl bo'lib etishishini orzu qiladi. Katta bo'lgach, jamiyatda o'ziga munosib o'rin egallab, Vataniga sodiq, elu xalqining xizmatiga tayyor, vijdonli va diyonatli bo'lishini niyat qiladi. Hozirgi kunda dunyo hamjamiyatining oldida turgan global muammolardan biri yoshlar tarbiyasidir. Bugun zamon shiddat bilan o'zgarayapti. Bu o'zgarishlarni eng avvalo yoshlar his qilmoqdalar. Yoshlarni har tomonlama sog'lom, ma'naviy jihatdan etuk qilib tarbiyalash har qanday davrda ham muhim hisoblangan. Chunki jamiyatning, davlatning ertangi kuni, kelajagi yoshlarning bugungi kunda olgan bilimlariga, tarbiyasiga, ma'naviyatiga bog'liq.

Ta'lim va tarbiya mazmunining uyg'unligi tamoyili – bu kishilarga bilim va tarbiya berish jarayonidan iborat bo'lib, bunda egallangan bilim va ko'nikmalarni hayotga qo'llay olishga o'rgatiladi, hayotda ta'lim oluvchilarning ham intellektual, ham ma'naviy jihatdan uyg'unlikda rivojlanishi ta'minlanadi.

Yaxlit ta'lim - tarbiya jarayonida ikkala o'zaro bog'liq juftlik, ya'ni bilim berish va tarbiyaviy ko'nikmalarni shakllantirish hamda shakllangan ta'limiy – tarbiyaviy bilimlar va ko'nikmalar bo'yicha faoliyat ko'rsatishga o'rgatish, ob'ektiv borliqdagi qonuniyatlarni o'rganish va uning amaliy munosabatlarini tarkib toptirishda namoyon bo'ladi. Shu sababli ta'lim oluvchilarga bilim berishda egallangan bilimni amalda ishlatishga o'rgatish bilan birga ta'lim tarbiyalovchi ham bo'lishi kerak.

Inson ma'naviy kamoloti haqida so'z borganda, ta'lim-tarbiya masalasiga alohida to'xtalish lozim bo'ladi, chunki ta'lim-tarbiyaning uyg'unligi komil shaxsni shakllantiradi. Ta'limni tarbiyadan, tarbiyani ta'limdan ajratib bo'lmaydi. Bu - sharqona hayot falsafasi. Shu o'rinda, ta'lim-tarbiya masalasiga yuksak e'tiborning samarasi maktab, oila, mahalla hamkorligining yo'lga qo'yilishi barkamol avlodni tarbiyalash, yoshlarni kasb- hunarga yo'naltirish, shu kabi ezgu maqsadlar yo'lida erishilgan yutuqlarda yaqqol namoyon. Prezidentimizning "Najot ta'limda, najot maktabda, najot bilimda", degan e'tirofidan ta'limga e'tibor Vatan taqdiriga daxldor ekanini anglash qiyin emas. Jamiyat taraqqiyoti, milliy farovonlik hamisha yosh avlodning ta'lim-tarbiyasi, zamonaviy bilimlarni chuqur egallagan yangi kadrlar, ularning yuksak malakasi bilan bog'liq bo'lib kelgan.

Keksa avlod erishgan yutuqlarga, ular to'plagan tajribaga tayanib, mamlakatning ilmiy, iqtisodiy, madaniy -ma'rifiy salohiyatini yanada ko'tarish hamisha yoshlar zimmasiga tushgan. Uzoq va boy tarixi bor o'zbek xalqi o'zining ta'lim-tarbiyaga oid ulkan merosiga ega. Bu meros bugungi avlodni insonparvarlik, mehr-muhabbat, oqibat, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, mardlik, yuksak axloq ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Otaona, avlod-ajdodlarimiz tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, ular o'g'il-qizlarni yoshligidan mehnatsevarlik, har bir topshiriqni, katta yoki kichikligidan qat'iy nazar, o'z vaqtida, aniq bajaradigan, umrining har bir daqiqasini qadrlaydigan qilib tarbiyalashga alohida e'tibor qaratganlar. Shuning uchun ham ularning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, ular o'rtasida olib boriladigan ma'naviyahloqiy tarbiya ishlar samaradorligini ta'minlash, huquqiy, tibbiy madaniyat va kasbiy mehnat mahoratini

yuksaltirishdatizimli ishlar olib borilsagina, milliy urf-odat va qadriyatlarning hayotimizga tadbiqi keng qamrovli bo'ladi.

Bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan barcha islohatlar va unyodkorlik ishlarining zahirida kelajak avlodga bo'lgan g'amxo'rlik, yoshlarning mukammal bilim olib, o'sib-ulg'ayib va kamol topishi, Vatanga munosib farzandlar bo'lib etishishini ta'minlashda yuksak g'oya yotadi. Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qanday sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimizda yaratilayotgan imkoniyatlardan unumli foydalanishida, shuningdek, yoshlarimizni vatanimiz kelajagi uchun javobgarlikni zimmasiga olishga qodir, bugungi va ertangi kunimizning hal etuvchi kuchi ekanini anglashlarida ta'lim muassasalari, oila va mahallaning hamkorlikdagi faoliyati muhim o'rin tutadi.

Yosh avlod ta'lim – tarbiyasi haqida gapirganda, o'zbek jadidchilik adabiyotining yorqin namoyondalaridan biri Abdurauf Fitratning ushbu fikrlarini eslash joiz: Xalqning aniq maqsad sari harakat qilishi, davlatmand bo'lishi, baxtli bo'lib izzat hurmat topishi, jahongir bo'lishi yoki zaif bo'lib xorlikka yuz tutishi, baxtsizlik yukini tortishi, e'tibordan qolib o'zgalarga tobe va qul, asir bo'lishi, ularning o'z otalaridan bolalikda olgan tarbiyalariga bog'liq.

Insonning ma'naviy olamini shakllantirish borasida Yurtboshimiz belgilab bergan vazifalar, yetuk mutaxassis va komil insonni tarbiyalashga qaratilgan ishlarni amalga oshirish dolzarb va ustuvor masala sifatida universitetimiz mutasaddilarining doimiy diqqat markazidadir. Ta'lim va tarbiyaning uyg'unligi tamoyili yaxlit pedagogik jarayonda ta'lim va tarbiyaning birligi qonuniyatlariga tayanadi. Bu tamoyil ta'lim jarayonida barkamol rivojlangan shaxsni shakllantirishni ko'zda tutadi. Ta'lim jarayonida tarbiyalashning samarali kechishi shaxsning intellektual rivojlanishi, birinchi navbatda, o'quvchilarning qiziqishlari, idrok etish hamda individual qobiliyatlarining hisobga olinishi bilan bog'liq. Ta'limning tizimliliigi va izchillik tamoyili bayon qilinayotgan o'quv materialini mustahkamlash va ilgari o'tilgan

materiallarni to'ldirishga xizmat qilishini, o'quvchilarning uzluksiz va tizimli suratda mustaqil ish olib borishlarini, o'quvchilarning o'zlashtirgan bilim va hosil bo'lgan ko'nikma, malakalarini hisobga olib borishni ham o'z ichiga oladi.

Izchillik ta'lim mazmuni, uning shakli va usullari, o'quv jarayoni ishtirokchilari bo'lgan subyektlarning o'zaro munosabatlariga taalluqli. U alohida parsial (yunoncha partialis – qisman) va xususiy o'quv vaziyatlari, predmet va hodisalar o'rtasidagi bog'liqlik, aloqadorlik qonuniyatlarini asta-sekin o'zlashtirish asosida ularni yagona yaxlit o'quv jarayoniga birlashtirishga imkon beradi. Izchillik ta'lim jarayonining ma'lum tizim va ketma-ketlik asosida bo'lishini nazarda tutadi, zero, murakkab masalalarni oddiy masalalarni o'rganmay turib hal etib bo'lmaydi.

“Tarbiya” fanidan ko'zlangan maqsad birinchidan o'quvchilarning yoshi va psixologiyasiga mos ma'naviy rivojlanishni ta'minlash, ikkinchidan mazkur fanni o'qitishda fanlararo bog'liqlik va turli millatlar qadriyatlarini inobatga olish, uchinchidan, o'quvchilarda vatanparvarlik, mardlik, insonparvarlik, iroda, o'z kelajagi uchun chuqur bilim olish va intilishga undovchi hayotiy kompetensiyalarni shakllantirishdan iboratdir. Eng muhimi ushbu fan tobora avj olayotgan globallashuv davrida farzandlarimizda salbiy illatlarga qarshi immunitetni shakllantirishda fan-ta'lim-tarbiyaning uyg'unligini ta'minlashga olib keladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ta'lim va unga bog'liq jarayonlarga yangi va puxta pedagogik tafakkurga asoslangan yondashuv shakllana boshladi. Uning talqinida ilmiy asoslanmagan sinfiypartiyaviy yondashuvdan voz kechildi. Ta'limning milliyligiga alohida e'tibor beriladi. Shu maqsadda xalq pedagogikasi boyliklari, o'zbek mutafakkirlarining pedagogik qarashlari puxta o'rganiladi. Natijada o'zbek ped. Oila va ijtimoiy tarbiya fan va amaliyotda alohida o'rin tutadi. Ta'limda irsiy va biologik omillar ham hisobga olinadi. Shu bilan birga, shaxsni shakllantirishda ta'lim-tarbiyaning o'rnini ortiqcha baholash ham yo'qoldi. Bu esa ta'lim-tarbiya bilan bog'liq voqea vavaziyatlarni to'g'ri izohlash, tarbiyaviy faoliyat tizimini to'g'ri aniqlash imkonini berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shavkat Mirziyoev *“Vatanimiz taqdiri va kelajagi yo‘lida yanada hamjihat bo‘lib, qat’iyat bilan harakat qilaylik” Toshkent. “O‘zbekiston” 2019 yil 480 bet.*
2. Tajibayev, M. A., & Axmedov, J. T. (2022). Sinergetik yondashuvyoshlarning yangi dunyoqarashini shakllantirishning asosiy jihatlaridan biri sifatida. *Scientific progress*, 3(3), 527-532.
3. Tajibaev, M. A., & Rashidova, B. Y. (2022). The concepts of sustainability and instability in synergetics are an important principle. *Scientific progress*, 3(3), 930-933.
4. Kholbekova, M. A. T. U. (2022). Applications and developments of synergetics. *Scientific progress*, 3(3), 942-945.
5. Tajibaev, M. A., & Rashidova, B. Y. (2022). Content of the concept of synergetics. *Scientific progress*, 3(3), 938-941.